

9. Дядиченко В. А. Петро I і Україна / В. А. Дядиченко // УІЖ. – 1972. – № 6. – С. 54–63.
10. Кирилюк Є. П. Література 19 – початку 20 ст. / Є. П. Кирилюк // Українська Радянська Енциклопедія / [голов. редкол.: М. П. Бажан (голов. ред.) та ін.]. – К. : Голов. ред. Укр. Рад. Енцicl. АН УРСР, 1965. – Т. 17 : Українська Радянська Соціалістична Республіка. – 554 с.
11. Комишанченко М. П. Старицький Михайло Петрович / М. П. Комишанченко, Є. С. Хлібцевич // Українська Радянська Енциклопедія : у 17 т. / [голов. редкол.: М. П. Бажан (голов. ред.) та ін.]. – К. : Голов. ред. УРЕ, 1963. – Т. 14 : Споживання – тумак. – 630 с.
12. Кошкін М. Р. Якубовський Іван Гнатович / М. Р. Кошкін // Радянська енциклопедія історії України (далі РЕІУ). – К., 1972. – Т. 4. – 576 с.
13. Кравчук П. До теми “Петро I і Україна” / П. Кравчук // Життя і слово: Український тижневик. – 1972. – 9 жовт. – Ч. 41 (362). – С. 6.
14. Лихолат А. В. Директорія / А. В. Лихолат // РЕІУ. – К., 1969. – Т. 1. – 552 с.
15. Лихолат А. В. Директорія / А. В. Лихолат // РЕІУ. – К. 1970. – Т. 2. – 584 с.
16. Лозицький В. Політбюро ЦК Компартії України : історія, особи, стосунки (1918–1991) / В. С. Лозицький. – К. : Генеза, 2005. – 351 с.
17. Лозицький В. Політбюро ЦК Компартії України : історія, особи, стосунки (1918–1991) / В. Лозицький // Енциклопедія історії України : у 5 т. – К., 1972. – Т. 1. – 566 с.
18. Маркевич О. П. Петро I / О. П. Маркевич // РЕІУ. – К., 1971. – Т. 3. – 576 с.
19. Раковський Михайло Юхимович // РЕІУ. – К., 1971. – Т. 3. – 576 с.
20. Рубач М. А. Грушевський Михайло Сергійович / М. А. Рубач // РЕІУ. – К., 1972. – Т. 4. – 576 с.
21. Рубач М. А. Грушевський Михайло Сергійович / М. А. Рубач // РЕІУ. – К., 1972. – Т. 1. – 552 с.
22. Рубач М. А. Грушевський Михайло Сергійович / М. А. Рубач // РЕІУ. – К., 1972. – Т. 3. – 576 с.
23. Рубльов О. С. “Український історичний журнал”: історія офіційна й залаштункова (1957–1988 рр.) / О. С. Рубльов // УІЖ. – 2007. – № 6. – С. 41–43.
24. Хорунжий Ю. Людмила Старицька-Черняхівська / Ю. Хорунжий // З порога смерті: письменники України – жертви сталінських репресій / [авт. кол.: Бойко Л. С. та ін.]. – К. : Рад. письм., 1991. – Вип. 1 / упоряд. О. Г. Мусієнко. – 494 с.
25. Чухно А. А. Розвинуте соціалістичне суспільство / А. А. Чухно // РЕІУ. – К., 1972. – Т. 4. – 576 с.
26. Юркова О. В. “Радянська енциклопедія історії України” в 4-х томах / О. В. Юркова // Енциклопедія історії України : у 10 т. / НАН України, Ін-т іст. України ; редкол.: В. А. Смолій (голова) [та ін.]. – К. : Наук. думка, 2012. – Т. 9. – 673 с.

*В статтє говорится о принципах формирования словаря персоналий в энциклопедистике УССР второй половины 1950-х – начала 1970-х годов. В центре внимания – “Украинская Советская Энциклопедия” в 17 томах 1957–1965 гг. и четырехтомная “Советская энциклопедия истории Украины” 1967–1972 гг.*

**Ключевые слова:** “Украинская Советская Энциклопедия”, “Советская энциклопедия истории Украины”, энциклопедия, персоналии.

*The article deals with the principles of the formation of a dictionary of personalities in Ukrainian SSR entsyklopedystytsi second half of the 1950s – early 1970s. Spotlight – “Ukrainian Soviet Encyclopedia” in 17 volumes 1957–1965 and a four years’ Soviet Encyclopaedia of History of Ukraine” 1967–1972 biennium.*

**Keywords:** “Ukrainian Soviet Encyclopaedia”, “Soviet Encyclopaedia of History of Ukraine”, encyclopaedia, personalities.

**УДК 94 (477)**  
**ББК 63.3 (4 Укр)**

**Степан Кобута, Андрій Яворський**

## **ГУМАНІТАРНІ АСПЕКТИ СУЧАСНИХ УКРАЇНСЬКО-ГРУЗИНСЬКИХ ВІДНОСИН**

*Стаття присвячена гуманітарним аспектам сучасних українсько-грузинських відносин. Аналізується діяльність національно-культурних товариств української національної громади в Грузії та грузинської національної громади в Українській державі. Акцентовано увагу на формах і заходах реалізації представниками двох народів своїх культурних, освітніх прав, збереження і розвитку національної мови й традицій.*

**Ключові слова:** Грузія, гуманітарна сфера, діаспора, грузинська громада, національно-культурні права, Україна, українська громада.

У переліку країн, з якими сучасна держава Україна декларує стосунки на рівні стратегічного партнерства, як приклад двостороннього співробітництва, позбавленого чітко виражених політичних чи економічних пріоритетів і кон'юнктури, важливе місце займає Республіка Грузія. Тотожність пошуку шляхів національного розвитку, потреба ліквідації постімперської спадщини радянського минулого й спорідненість підходів до фундаментальних людських цінностей дозволяють двом країнам залишатися дружніми в непростий час геополітичних викликів і загроз. Водночас позитивні факти подолання гострих проблем внутрішнього життя слугують взірцем для вирішення подібних справ у сторін-візаві. Тож увага авторів до одного з фундаментальних аспектів двостороннього співробітництва – гуманітарних стосунків двох народів – має не тільки академічну зацікавленість, а й певний прикладний характер.

Сучасні дослідницькі студії українсько-грузинських відносин головним чином зосереджені на політичних та економічних напрямках, геополітичній співпраці країн. За такого підходу відображення контактів гуманітарної сфери мають підпорядкований характер, є певним доповненням до висвітлення “важливіших” аспектів двостороннього співробітництва. Однак нівелювання ролі національно-культурних зв'язків випускає з поля зору одну з фундаментальних основ відносин між народами. Гуманітарна складова співробітництва переважно формується на рівні громадян чи їх організацій обох країн, вона найменше залежить від політичної або економічної кон'юнктури, позицій політичних еліт тощо, а тому є найбільш стабільним компонентом партнерства між Україною та Грузією. За такого підходу політичне керівництво держав повинно виступати регулятором цього процесу, сприяти підтримці розвитку співробітництва.

Сучасні українсько-грузинські гуманітарні відносини ще не знайшли свого комплексного висвітлення в науковій літературі, не стали предметом спеціальної дослідницької уваги вітчизняних науковців. Певні кроки в цьому напрямку зробили А. Анджипарідзе [1] та А. Фурса [28], приділивши увагу питанням співпраці в освіті й святкуванням Року Грузії в Україні та Року України в Грузії. Множинність проблеми гуманітарного співробітництва визначила мету нашої розвідки – дослідити українсько-грузинські взаємини на рівні співпраці діаспорних організацій, національно-культурного розвитку та співробітництва між народами представників третього сектору двох країн.

Юридичний фундамент розвитку двосторонніх відносин у гуманітарній сфері був закладений Договором про дружбу, співробітництво та взаємодопомогу між Україною і Грузією, підписаним 13 квітня 1993 року, у якому зазначалося, що “сторони забезпечують захист етнічної, культурної, мовної та релігійної самобутності національних меншин на своїй території і створюють умови для її збереження і розвитку” [10]. У наступні роки договірно-правова база відносин доповнювалася новими угодами, серед яких: Угода між Міністерством у справах молоді і спорту України й Державним комітетом у справах молоді і спорту Республіки Грузія про співробітництво в галузі спорту (квітень 1993 року); Угода між Урядом України й Урядом Грузії про співробітництво в галузі освіти (серпень 1996 року); Угода між Урядом України й Урядом Грузії про співробітництво в галузі атестації наукових та науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації (липень 1997 року); Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Грузії про взаємне визнання й еквівалентність документів про освіту й учені звання (липень 2002 року) та інші. У липні 2002 року була підписана Програма культурного співробітництва між Кабінетом Міністрів України і Виконавчою владою Грузії на 2002–2004 роки, яка автоматично продовжувалася на наступні терміни [10]. Існуюча нормативно-правова база дозволила забезпечити національно-культурні інтереси представників діаспори українського й грузинського народів на територіях двох держав, визначила напрями їх громадської й культурницької діяльності.

Українська діаспора в Грузії формувалася ще в умовах існування Радянського Союзу. За даними останнього всесоюзного перепису населення 1989 року, у Грузії про-

живало 52,4 тис. українців. Після проголошення Грузією 1991 року незалежності й ускладнення в країні суспільно-політичної ситуації почався активний виїзд етнічних українців з грузинської території. Поштовхом для цього став політичний курс першого грузинського президента З.Гамсахурдії “Грузія для грузинів”, що зумовив загострення внутрішньополітичного й громадянського конфлікту. Його наслідком була й масова еміграція неетнічного грузинського населення, серед якого опинилися й етнічні українці. За офіційними даними грузинського перепису 2002 року, чисельність етнічних українців становила 7 тисяч осіб, що склало 0,2% населення країни. Але, на переконання голови Асоціації українців Грузії М.Бориса, цей перепис проводився неякісно й не охопив усієї української діаспори в країні, оскільки за внутрішніми списками самої Асоціації тільки в столичному Тбілісі нараховувалося 7 тисяч українців, а по Грузії (включно з проблемними територіями Абхазії й Аджарії) їхня кількість могла скласти 18–22 тисячі осіб [3]. Серед представників інших націй і народностей українці входять у першу десятку етнонаціональних груп країни.

За даними Посольства України, основна частина української діаспори, близько 70 відсотків, люди старшого віку, які живуть у Грузії ще з радянських часів. Більше половини українців Грузії (53,4%) вважає українську мову рідною. Серед українців Аджарії цей показник становить 55,3%, у Тбілісі – 42,6%, у Кутаїсі – 49,3% [26].

За даними дослідника А.Анджапарідзе, після 2000 року в Грузії діяли 18 осередків української діаспори, 8 з яких у Тбілісі, а також у містах Тетріцкаро, Гардабані, Сагаредже, Телаві, Мцхета та ін. [1, с.53]. Координацію діяльності українських громад узяла на себе Координаційна рада українців Грузії, яка заснувала неперіодичний (виходить 1–2 рази на рік) друкований орган – газету “Український вісник”.

Найбільш активною й стабільною з точки зору діяльності громадських організацій українства в Грузії вважається столична Асоціація українців – мешканців Грузії, створена в липні 1992 року в Тбілісі. Її першими керівниками були В.Чередниченко (1992–1993) та О.Вергуленко (1993–1994), а з травня 1994 року головою Асоціації обраний М.Борис [3]. Асоціація виступає культурно-освітньою й благодійною громадською організацією, яка об’єднує близько трьох тисяч членів. Уся робота проводиться добровільно, безкоштовно, на ентузіазмі й патріотичних почуттях активістів. У березні 1995 року утворено культурно-освітній центр Асоціації, при якому діють громадська бібліотека (6 тисяч книг), юридична консультація й медичний кабінет, комітет ветеранів війни, жіноча рада, молодіжний сектор, хореографічний гурток, гурток вивчення англійської мови, шаховий гурток, дитяча художня студія. На базі Асоціації створені вокальний ансамбль “Сонечко”, хореографічний ансамбль “Червона калина”, молодіжний хор “Юність”. Культурно-освітній центр Асоціації організовує й проводить урочисті збори, зустрічі, вечори, присвячені державним і народним святкам України й Грузії, знаменним датам видатних українських та грузинських письменників і поетів [3].

У 2003 році було створено Міжнародний культурно-благодійний і науково-просвітницький союз української громади Грузії “Дніпро”, який очолив професор Б.Синюк. До союзу входять Боржомське, Бакуріанське, Ахалцихське відділення Самцхе-Джавахетського регіону, Телавське, Гурджанське та Дедоплісцкарійське відділення Кхетинського регіону, а також Тбіліська організація. Громада об’єднує понад 1 500 етнічних українців Грузії. Із 2006 року в Боржомі функціонує організована союзом “Дніпро” українська недільна школа, де навчаються українській мові діти українців, які ведуть свій родовід від нащадків українських козаків, переселених у регіон “Самцхе-Джавахетія” ще в ХІХ столітті [19].

У Тбілісі діють також Українське культурно-освітнє товариство (голова В.Кротенко), Благодійна спілка українців-біженців з Абхазії “Відродження” (О.Москаленко), Міжнародний український центр дружби й культури “Світлиця” (К.Цулая), Союз українок Грузії “Берегиня” (О.Почхуа), Українська жіноча рада в Грузії (Л.Татарашвілі), Асоціація

українців Грузії “Рушник” (В.Дяченко). Окрім грузинської столиці українські товариства створені й у регіонах. У Західній Грузії активно діють культурно-просвітницькі організації “Єдність” у Батумі та “Золоте Руно” у Поті. У промисловому місті Руставі працюють Асоціація українців Квемо-Картлі імені Лесі Українки та Союз українок Грузії [25].

Вагому роль у збереженні національної ідентичності українців на території Грузії відіграють українські школи. Для задоволення мовних потреб української громади в Тбілісі функціонують Тбіліська публічна школа № 41 ім. М.Грушевського з вивченням української мови й суботня українська школа при Асоціації українців–мешканців Грузії, Батумська українська недільна школа ім. І.Котляревського при культурно-просвітницькій організації “Єдність”, Потійська українська недільна школа ім. Т.Шевченка при культурно-просвітницькій організації “Золоте Руно”.

Найбільшою з них є Тбіліська публічна школа № 41 ім. М.Грушевського, яка виступає не тільки навчальним закладом, а й освітньо-культурним центром українства. При ній діють нові осередки української діаспори: Спілка української молоді “Промінь”, Міжнародний український центр дружби й культури “Світлиця” (об’єднує Творчу спілку українських учителів “Освітняни”, суботню школу “Рідна мова”, студію театрального мистецтва) [26]. Школа була створена 1999 року за підтримки Президента Грузії Е.Шеварднадзе й за станом на 2011 рік у ній навчалася близько 200 учнів. Спершу вона не мала власного приміщення й працювала в приміщенні 150-ї школи Тбілісі. У 2007 році, завдяки підтримці українського та грузинського керівництва, колектив школи святкував новосілля. Для забезпечення україномовного книжкового фонду у 2009 році з ініціативи кафедри журналістики Тернопільського національного педагогічного університету ім. В.Гнатюка була проведена акція “Подаруй україномовну книгу українським дітям у Грузії”. Під час заходу було зібрано близько 4 тисяч книг і робочих зошитів [8]. Головною метою функціонування подібних шкіл є сприяння розвитку українства на теренах Грузії, популяризації рідної мови, історії, культури, мистецтва, народних традицій і звичаїв серед дітей української діаспори, виховання грузинської молоді в дусі українсько-грузинської дружби. Склад педагогічних колективів у школах сформувався з представників української діаспори, зокрема, випускників Інституту україністики та Сухумського державного університету. Для задоволення культурних потреб української громади в Грузії створена й успішно діє низка хореографічних, вокальних, вокально-інструментальних гуртів. У квітні 2000 року при Асоціації українців Квемо-Картлійського регіону імені Лесі Українки в м. Руставі був створений ансамбль “Чорнобривці”. У 2006 році при Асоціації українців Грузії “Рушник” почав свою роботу квартет “Смерека”, який бере активну участь у багатьох заходах, що проводяться іншими українськими громадами Грузії. При Тбіліській публічній школі № 41 ім. М.Грушевського успішно діють вокальний ансамбль “Лілея”, хореографічно-танцювальний ансамбль “Веселий гурт”.

Значно активізувалася діяльність українських національно-культурних товариств після 2004 року на фоні політичного зближення керівництва двох держав, які декларували відкритість і взаємоповагу до культури й цивілізаційного самовизначення двох народів. Це конкретизувалося в підтримці культурницьких і мистецьких заходів, спрямованих на популяризацію української культури в грузинській державі. Зокрема, грузинсько-українська культурно-просвітницька спілка “Єдність” у 2005–2007 роках провела ряд культурницьких акцій: “«Єдність» збирає друзів і співвітчизників, “Україна – край наш рідний”, “Поет не вмер, поет живе в серцях свого народу”, “Дочка Прометей”, “Кобзар України”, фотовиставку “Моя Україна”, виставки дитячих малюнків “Україна – наша Батьківщина”, “Пісня – духовний скарб українського народу”, “Онуки Шевченка на землі Руставелі”, “Козацькому роду нема переводу” тощо [7].

За підтримки Посольства України в Грузії Союз української громади Грузії “Дніпро” у 2006 році реалізував проект “Полтавська Грузія: до 160-річчя переселення українсь-

ких козаків Полтавської й Чернігівської губерній до Боржомського району”, 24 серпня 2006 року спільно провели науково-практичну конференцію “Україна і Грузія: історичні взаємозв’язки двох народів і культур”. У липні 2007 року Союз організував науково-практичну конференцію “Дипломатичні, суспільні й економічні взаємозв’язки між Українською Народною Республікою і Грузинською Демократичною Республікою в 1917–1922 роках [23]. Члени Української жіночої Ради взяли активну участь у реалізації мистецького проекту “Грузія–Україна: від серця до серця”, у липні 2006 року організували й провели захід, присвячений ушануванню пам’яті української поетеси Олени Теліги з нагоди 100-річчя від дня народження [24]. Асоціація українців Грузії “Рушник” у листопаді 2008 року провела Форум українських громадських організацій Грузії, у рамках програми якого відбулися презентації робіт художників М.Бондаренко й О.Ковтун, майстринь-вишивальниць Г.Шарвашидзе й Т.Столярчук. Загалом діяльність українських національно-культурних товариств у Грузії спрямовувалася не тільки на збереження власної національної культури й ідентичності, а й на примноження взаємовпливів культур двох народів.

Активно включилася в національно-культурне життя України й грузинська національна громада. За даними Всеукраїнського перепису населення (2001), в Україні проживало понад 34 тисячі етнічних грузинів (приблизно 0,07% від усього населення). Найбільша кількість етнічних грузинів мешкає в Донецькій (7,2 тис. осіб), Харківській (4,4 тис.), Запорізькій (3,9 тис.), Одеській (2,8 тис.), Луганській (2,5 тис.) областях, у Києві – 2,4 тис. етнічних грузинів. Грузинську мову рідною назвали 12 539 (36,7%) грузинів України, ще 2 253 (9,6%) вільно нею володіють. Більше половини грузинів назвали рідною мовою російську [12].

У Києві формування культурного осередку грузинської діаспори розпочалося в 1996 році зі створення грузинської недільної школи. У 2005 році недільну школу було перетворено на культурно-освітній центр, що налічував понад 80 учнів. У 2000 році в українській столиці заснована Асоціація грузинів України “Іберіелі”, яку очолив Б.Шамугія. На її базі в травні 2010 року виникло Всеукраїнське громадське об’єднання “Георгія”, основним завданням якого є допомога й підтримка грузинської нацменшини в Україні. При Асоціації з 2001 року почав функціонувати ансамбль грузинських народних танців “Іберіелі”, у якому виступають близько трьох десятків учасників на чолі з художнім керівником М.Ломсадзе [5].

Грузинські національно-культурні об’єднання виникли й у ряді регіонів Української держави. У грудні 1992 року на загальних зборах грузинів Одеської області утворилося грузинське національно-культурне товариство “Сакартвело”. Головою товариства став Л.Самхарадзе, а з лютого 2007 року – А.Якобішвілі. Важливою подією в житті товариства було відкриття в листопаді 2001 року грузинської недільної школи, створеної меценатом Р.Гулієвим, у якій навчалися понад 60 учнів. Того ж року в Одесі засновано ансамбль грузинського танцю “Сакартвело”. Із 2000 до 2007 років стараннями товариства виходила перша в історії грузинської діаспори газета – шоквартальник “Нова Грузія”. У 2005 році газета видавалася під назвою “Сакартвело”. Головним редактором видання став відомий грузинський діяч Г.Капанадзе.

У 1998 році виник ще один центр грузинської громади Одеси – неофіційний культурно-спортивний центр “Сакартвело”, засновником якого став відомий спортсмен А.Дудучава. При центрі організований й успішно виступає вокально-інструментальний ансамбль “Горець”, діє постійна експозиція “Грузинські національні костюми” і “Сакартвело – мій край рідний”. Сьогодні центр нараховує понад 300 представників [6, с.61]. У грудні 2010 року в Одесі зареєстровано Грузинський культурно-освітній центр “Іверія”, директором якого став Д.Романадзе. При ньому відновила свою діяльність недільна школа “Аннабана” з трьома класами навчання [4].

У Дніпропетровській області грузинська громада представлена чотирма організаціями, серед яких Дніпропетровський обласний центр грузинської культури “Сакарт-

вело”, Дніпропетровська обласна громадська організація “Еріс Ертоба”, Дніпропетровський обласний осередок Всеукраїнської громадської організації «Всеукраїнське громадське об’єднання “Георгія”», Криворізьке грузинське товариство “Руставелі”. Дніпропетровський обласний центр грузинської культури “Сакартвело” був створений у травні 1997 року, а у квітні 2002 року на його базі виник Дніпропетровський обласний благодійний фонд українсько-грузинських відносин “Дружба”, очолений Г.Ждум’єровічем [11].

У березні 2005 року в Полтаві представники грузинської громади утворили громадську організацію “Полтавське територіальне громадське братство “Георгія”, очолене З.Бондоевичем. Члени братства регулярно беруть участь у заходах, присвячених культурним традиціям грузинського народу, щорічно відзначають дату народження грузинського поета Давида Гурамішвілі. Об’єднання організовує круглі столи, зустрічі, конференції з обговорення питань, що торкаються життєдіяльності грузинської громади на українській території [13, с.37].

У грудні 2002 року розпочало свою діяльність Об’єднання грузинів на Харківщині. Там було створено Харківське національне громадське об’єднання “Сакартвело”, яке очолив З.Кірія. Основна мета організації – збереження грузинської самобутності, культури й традицій, а також зміцнення грузинсько-українських дружніх взаємин. При об’єднанні функціонує хореографічний ансамбль “Колхеті”, який неодноразово був учасником і переможцем регіональних конкурсів [14, с.23].

На Луганщині грузинська громада організувалася 1992 року. Був створений Обласний благодійний фонд “Центр грузинської культури”, що опікувався біженцями з Грузії на території Луганської області. У 1996 році розпочала роботу недільна школа “Дитячий центр грузинської культури” [15, с.31].

Координацією всіх грузинських організацій в Україні займається створена у 2005 році Всеукраїнська асоціація грузинських громад (голова М.Габріадзе). Вона виступила ініціатором проведення Всеукраїнського фестивалю грузинської культури “В дружбі народжується єдність”, що відбувся в Києві 22 січня 2007 року. У ньому взяли участь близько тисячі представників грузинського співтовариства з різних областей України [21]. Подібні мистецькі форуми проводилися й пізніше. Так, 4 червня 2011 року у Великому залі Національної музичної академії України в Києві члени Асоціації провели III Всеукраїнський фестиваль грузинської культури, присвячений 20-річчю незалежності Грузії. Аматорські колективи з різних регіонів України представили гостям фестивалю традиційну національну культуру грузинського народу [27].

Імпульсом для розвитку українсько-грузинських культурницьких відносин стали проведення Року Грузії в Україні у 2005 та Року України в Грузії у 2006 роках. У рамках Року Грузії в Україні відбулися гастролі всесвітньо відомого театру імені Шота Руставелі під керівництвом режисера Р.Стуруа та Грузинського національного балету. У ході святкування пройшли фестиваль грузинського кіно, творчі вечори поезії, виставки робіт грузинських художників (зокрема, відомого Ніко Піросмані).

Культурна програма Року України в Грузії включала виставку народної художниці України Л.Мешкової “О, Грузія! Ти сестра моя!” (кераміка, фотографія); тиждень українського кіно в Грузії з одночасним проведенням виставки “100 малюнків Олександра Довженка”; проведення круглого столу на тему “Сучасне кіномистецтво: погляд у майбутнє”; круглий стіл “Українсько-грузинські літературні зв’язки”, візит делегації українських письменників; концерти вокальних і танцювальних ансамблів з регіонів України в містах-побратимах, виставку робіт М.Приймаченко “Українське примітивне мистецтво”. Символом духовного зв’язку двох народів стало відкриття пам’ятників Тарасові Шевченку в Тбілісі (березень 2007 р.) і Шота Руставелі в Києві (травень 2007 р.).

Популяризації та розвитку українсько-грузинського співробітництва в галузі культури значною мірою сприяють різного роду заходи, що проводяться як на держав-

ному рівні, так і з ініціативи окремих організацій чи активістів. На території Грузії регулярно відзначаються урочисті заходи, присвячені державним і народним святкам України й Грузії, пам'ятним датам видатних українських та грузинських діячів культури, мистецтва, спорту, науки. Доброю традицією стало проведення Шевченківських днів, загальногрузинського конкурсу читців поезії Кобзаря. Традиційним щорічним святом, що проводиться ще з 1952 року, є відзначення пам'яті поетеси Лесі Українки. У 1991 році започатковано проведення фестивалю “Лесяоба”, а у 2004 році, з ініціативи міського голови міста Сурамі Т.Гоголадзе, відновлена традиція обміну делегаціями між цим містом і Новоград-Волинським, де щорічно грузинські гості брали участь у всеукраїнському святі “Лесині джерела” [18, с.6].

Важливим результатом двосторонніх літературних взаємин став вихід у світ у 2002 році тритомного культурологічного альманаху “Хроніка-2000, Україна–Грузія”, який містив статті та дослідження українських і грузинських авторів, присвячені висвітленню давніших і сучасних традицій культурницького обміну між країнами [16].

Ознайомлення з культурною спадщиною й сучасними здобутками двох країн здійснюється також завдяки проведенню різних мистецьких проєктів. Так, у рамках міжнародного арт-проєкту “ArtVoyage” у травні 2010 року в Національному художньому музеї Тбілісі з великим успіхом пройшла виїзна виставка українського мистецтва. В експозиції було представлено твори живопису, графіки та скульптури. Навзаєм у листопаді того ж року у виставковій залі “Хлібня” Національного заповідника “Софія Київська” Інститут світової політики презентував фотороєкт “Грузія 2000 vs. Грузія 2010”, на якому демонструвалися фотороботи відомих грузинських фотографів [22].

У 2011 році було започатковано проведення міжнародного проєкту культурного обміну “Україна – Грузія: два серця, одна душа”, який мав на меті глибоке ознайомлення з особливостями традицій, менталітету та новими тенденціями в розвитку культури обох країн. Уперше цей проєкт пройшов у Києві з 26 травня по 5 червня 2011 року. У ході його проведення відбулися виставка ляльок і прикрас сучасних грузинських художників-лялькарів “Із Тбілісі з любов'ю...”, виступи гуртів “ReggaeON” (м. Руставі) та Ачіко Ніжарадзе & “City Life” (м. Тбілісі), показ стрічок сучасного грузинського режисера З.Урушадзе, культурологічна лекція Р.Мікіані про історію, традиції та культуру Грузії [20].

Із 25 до 30 жовтня того ж року аналогічний захід пройшов у Тбілісі. У будинку “Театру царського подвір'я” виступили А.Ніжарадзе і Zumba Land, грузинські фольклорні самодіяльні колективи й українські виконавці гурту “ДримбаДаДзига”. У рамках проєкту відбулися мистецькі акції українських майстрів, серед яких “Виставка українських національних костюмів і вишитих рушників Юрія Мельничука”, авторські вернісажі художників К.Дудник і М.Міхайлошіної, фотовиставки Р.Гуро й І.Гончаренка [9].

Важливим аспектом двосторонніх культурних зв'язків залишається й освітня сфера. Традиційні контакти зі співпраці професорсько-викладацького складу й обміну студентів між провідними освітніми установами двох країн – Тбіліським державним університетом ім. І.Джавахішвілі та Київським національним університетом імені Т.Г.Шевченка були закладені ще за радянських часів. І сьогодні ці навчальні заклади залишаються флагманами просування й поглиблення українсько-грузинських гуманітарних відносин. Так, у березні 2007 р. у Тбіліському університеті був заснований Інститут україністики на чолі з професором О.Баканідзе [2].

Розвивається співробітництво між Київським національним університетом ім. Т.Г.Шевченка й Батумським державним університетом ім. Ш.Руставелі, а також Одеським національним університетом ім. І.Мечникова та двома названими грузинськими університетами. У рамках виконання Державної програми співпраці із закордонними українцями впродовж 2006–2010 років 150 грузинських юнаків і дівчат – етнічних українців, було направлено на безкоштовне навчання до вищих навчальних закладів України [17].

Активно підтримуються контакти й між середніми освітніми закладами обох країн. Тбіліська публічна школа № 41 ім. М.Грушевського уклала чотири угоди про співробітництво із середніми школами України та колегіумом Києво-Могилянської академії, а Київська скандинавська гімназія встановила партнерські відносини з Тбіліською приватною школою “Опіза”. У лютому 2011 року був підписаний меморандум про співробітництво між Тбіліською школою № 41 ім. М.Грушевського, Сурамською школою ім. Лесі Українки, Київською гімназією № 117 ім. Лесі Українки та Новоград-Волинським навчально-виховним комплексом-гімназією ім. Лесі Українки [17].

Таким чином, сучасні українсько-грузинські відносини в гуманітарній сфері відзначалися плідною співпрацею й інтенсивністю, здійснювалися практично в усіх напрямках культурного розвитку. Цьому сприяли підписані двосторонні міждержавні угоди й контакти політичного керівництва, активність української й грузинської діаспор, оперте на давню традицію толерантне та дружнє ставлення один до одного українського й грузинського народів.

1. Анджапарідзе А. Гуманітарний чинник українсько-грузинського стратегічного партнерства / А. Анджапарідзе // Актуальні проблеми міжнародних відносин. – К. : Ін-т міжнар. відносин, 2009. – Вип. 87. – Ч. 2. – С. 46–55.
2. Баканидзе О. Украинистика в Тбилиском государственном университете [Електронний ресурс] / Отар Баканидзе. – Режим доступу : <http://www.ualogos.kiev.ua/fulltext.html?id=1737>.
3. Борис М. Українсько-грузинська дружба перевірена віками [Електронний ресурс] / Михайло Борис. – Режим доступу : <http://www.chasipodii.net/article/3366/>.
4. Владимирская Г. Грузины в Одессе : вчера, сегодня, завтра [Електронний ресурс] / Галина Владимировская // Фаворит удачі. – 2011. – № 1 (50). – Режим доступу : <http://www.favorit.od.ua/2011/2/27>.
5. Всеукраинское общественное объединение “География” [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://iberieli.org/iberieli/ansambl-iberieli-ua/>.
6. Музичко О. Грузины в Одессе: історія та сучасність / О. Музичко ; Ген. консульство Грузії в м. Одеса. – Одеса : ВМВ, 2010. – 291 с.
7. Грузинсько-українська культурно-просвітницька спілка “Єдність” [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://old.mfa.gov.ua/georgia/ua/29044.htm>.
8. Гугушвілі Т. Вони мріють про країну Котляревського, Шевченка і Ліни Костенко [Електронний ресурс] / Тамта Гугушвілі // День. – 2011. – № 112. – Режим доступу : <http://www.day.kiev.ua/uk/article/cuspilstvo/voni-mriyut-pro-krayinu-kotlyarevskogo-shevchenka-y-lini-kostenko>.
9. Два серця – одна душа [Електронний ресурс] // Вечерний Тбілісі. – Режим доступу : <http://www.vechernitbilisi.net/item.asp?id=2685>.
10. Двосторонні угоди, підписані між Україною та Грузією [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://www.ukrexport.gov.ua/ukr/ugodi\\_z\\_ukrain/geo/2075.html](http://www.ukrexport.gov.ua/ukr/ugodi_z_ukrain/geo/2075.html).
11. Дніпропетровський обласний центр грузинської культури “Сакартвело” [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://www.ukrainica.org.ua/ukr/projects/ednist\\_v\\_riznomanitti/gruzini](http://www.ukrainica.org.ua/ukr/projects/ednist_v_riznomanitti/gruzini).
12. Довідка про діаспору: інформація про грузинську діаспору в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://www.ukrexport.gov.ua/ukr/z\\_info/geo/3445.html](http://www.ukrexport.gov.ua/ukr/z_info/geo/3445.html).
13. Заркуа Р. Грузинська діаспора в Полтаві / Рамаз Заркуа // Сакартвело. – 2010. – № 1 (8). – С. 36–37.
14. Кітнюх Р. Свято грузинів у Харкові / Руслан Кітнюх, Теона Еджошвілі // Сакартвело. – 2007. – № 2 (3). – С. 22–25.
15. Коптиліна С. Грузины Луганщини: історія створення громади / Світлана Коптиліна // Сакартвело. – 2009. – № 2 (9). – С. 30–34.
16. Короткова С. Грузія продовжує наводити мости з Україною [Електронний ресурс] / Світлана Короткова // Дзеркало тижня. – 2002. – 12 груд. – Режим доступу : [http://gazeta.dt.ua/CULTURE/gruziya\\_prodivzhue\\_navoditi\\_most\\_i\\_z\\_ukrayinoyu.html](http://gazeta.dt.ua/CULTURE/gruziya_prodivzhue_navoditi_most_i_z_ukrayinoyu.html).
17. Культурно-гуманітарне співробітництво між Україною та Грузією [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://georgia.mfa.gov.ua/ua/ukraine-ge/culture>.
18. Марджанішвілі В. Лесяоба: традиційне свято грузинсько-української дружби в Сурамі / Марджанішвілі Валентина // Сакартвело. – 2009. – № 2 (7). – С. 4–9.
19. Міжнародний Культурно-благодійний і науково-просвітницький союз української громади Грузії “Дніпро” [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://old.mfa.gov.ua/georgia/ua/29043.htm>.
20. Міжнародний проект культурного обміну “Україна – Грузія: два серця, одна душа” [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://gurt.org.ua/news/events/10530/>.
21. Перший всеукраїнський фестиваль грузинської культури пройшов у Києві [Електронний ресурс] // Укрінформ. – 2007. – 22 січ. – Режим доступу : <http://bsanna-news.ukrinform.ua/newsitem.php?id=0253&lang=ua>.



22. Про культурне співробітництво України з зарубіжними країнами за лютий 2001 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://mincult.kmu.gov.ua/mincult/uk/publish/article/282222?search\\_param=%D0%93%D1%80%D1%83%D0%B7%D1%96%D1%8F&searchForum=1&searchDocarch=1&searchPublishing=1](http://mincult.kmu.gov.ua/mincult/uk/publish/article/282222?search_param=%D0%93%D1%80%D1%83%D0%B7%D1%96%D1%8F&searchForum=1&searchDocarch=1&searchPublishing=1)).
23. Союз української громади Грузії “Дніпро” [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://old.mfa.gov.ua/georgia/ua/29043.htm>.
24. Українська жіноча рада [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://old.mfa.gov.ua/georgia/ua/29045.htm>.
25. Українська діаспора в Грузії [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://www.ukrexport.gov.ua/ukr/z\\_info/geo/3445.html](http://www.ukrexport.gov.ua/ukr/z_info/geo/3445.html).
26. Українці в Грузії [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://georgia.mfa.gov.ua/ua/ukraine-ge/ukrainians-in-georgia>.
27. Управління у справах національностей та релігій: III Всеукраїнський фестиваль грузинської культури [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://unr.odessa.gov.ua/NewsForPrint.aspx?id=36540>).
28. Фурса А. Ключові аспекти розвитку відносин між Україною та Грузією в культурно-гуманітарній сфері / А. Фурса // Всесвітня історія та актуальні проблеми міжнародних відносин : ст. та матеріали III Міжнар. наук.-прак. конф., присвяченої пам'яті професора Г. Л. Бондаревського / за ред. М. С. Бурьяна. – Луганськ : ТОВ “Віртуальна реальність”, 2012. – С. 390–394.

*Статья посвящена гуманитарным аспектам современных украинско-грузинских отношений. Анализируется деятельность национально-культурных сообществ украинской национальной общины в Грузии и грузинской национальной общины в украинском государстве. Акцентировано внимание на формах и мероприятиях реализации представителями двух народов своих культурных прав, права на образование, сохранение и развитие национального языка и традиций.*

**Ключевые слова:** Грузия, гуманитарная сфера, диаспора, грузинская община, национально-культурные права, Украина, украинская община.

*The article is dedicated to the humanitarian aspects of the contemporary Ukrainian-Georgian relationships. It analyses the activity of the national-cultural communities of the Ukrainian national society in Georgia as well as of the Georgian national society in Ukraine. The emphasis is made on the forms and ways of realization of the cultural and educational rights by the representatives of both nations along with their activity concerning the preservation and development of the national languages and traditions.*

**Keywords:** Georgia, humanitarian sphere, Diaspora, Georgian society, national-cultural rights, Ukraine, Ukrainian society.